

ABDULXOLIQ G'JDUVONIY JAHON TARIQAT ASOSCHISI

Ilmiy rahbar: X.U.Samatov

Hamroyeva Laylo Nemat qizi

Toshkent axborot texnologiyalari univertseti

Samarqand filiali AKTK fakulteti.

23-01 guruh talabasi

Annı̄tatsiya: Ushbu maqola Xo'ja Abduxoliq G'ijduvoniyy hayotlarini, ularning maqbaralari, xulq atvorlarini o'rganishni va hozirgi zamonda foydali bo'lgan tarbiyaviy va madaniy kitoblarini tadqiq etadi.

Kalit so'zlar: Islom, tavba, fiqh, zikir, maqbara, madrasa, muhaddislar.

Abdulkoliq G'ijduvoniyy 1106-yil 24-mart kunida tavallud topgan (vafoti 1179 yoki 1189).

So'fiyustoz (murshid), naqshbandiya tariqati shayxlari vorisligining oltin zanjirining o'ninchi ma'naviy halqasidir. Naqshbandiya tariqatining kelib chiqishi Boyazid Bistomiyy davriga borib taqaladi, ya'ni so'fiylarning „Bistomiya“ yoki „Toifuriyya“ tariqati paydo bo'lgan.

Xoja Abdulkoliq Buxorodan 40 kilometr uzoqlikdagi G'ijduvon shahrida tavallud topgan. Otasi Imom Abduljamil Malatya shahridan (hozirgi Turkiya) kelgan. Onasi oliyjanob oiladan chiqqan. Abdulkoliq G'ijduvoniyy Imom Molik avlodidan bo'lgan deb taxmin qilinadi. G'ijduvoniyy diniy ilmni Buxoroda olgan. U o'sha davrda mashhur olim Alloma Sadriddinning shogirdi bo'lgan¹.

G'ijduvoniyyning kelishi bilan Muhammad Bahouddin Naqshbandgacha tariqat "Tariqat hojagon" deb atala boshlandi. Abdulkoliq G'ijduvoniyyning ustozu Yusuf Hamadoniyy bo'lib, u ham Ahmad Yassaviyyning shayxi edi. Yassaviyy, Xoja Ahmad Yassaviyy (Yassi yaqinidagi Sayram shahri, taxminan 11- asrning 2-yarmi - 1166) - tasavvufning mashhur namoyandalaridan biri, turkiy xalqlarning buyuk shoiri. Otasi Shayx Ibrohim javonmardlik tariqatiga mansub nufuzli zotlardan bo'lgan. Yassaviyy chig'atoy tilida ijod qilgan.² "Ijodi ayo do'stlar nodon birla ulfat bo'lib

¹ <https://uz.wikipedia.org/wiki/Naqshbandiya>

² <https://uz.wikipedia.org/wiki/Naqshbandiya>

bag‘rim kuyib jondan to‘yib o‘ldim ma‘no to‘g‘ri aytsam egri yo‘lga bo‘yin to‘lg‘ar qonlar yutib g‘am zahriga to‘ydim ma‘no”.

Abdulxoliqning o‘ziga xos xususiyati yashirin zikr, bu yo‘lga kirganlarning ma‘naviy o‘zgarishining asosi bo‘lib, tariqatning o‘n bir tamoyilini ilgari surgan. Holbuki, Ahmad Yassaviy baland zikr tarafdori bo‘lib qoldi. G‘ijduvoniyo‘z yo‘lini Xorazm va Xurosonga yoygan. Asrlar o‘tib, bu tariqatlarning ikkalasi ham butun O‘rta Osiyo, Onado‘li va Bolqon mamlakatlariga tarqaldi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbuslari bilan buyuk alloma Abduxoliq G‘ijduvoniyni 900 yillik yubileyi o‘tkazilishi munosabati bilan 2003 yilda G‘ijduvon shahri markazi xamda Abduxoliq G‘ijduvoniyo‘z me‘moriy majmuasi qayta ta‘mirlandi va atrof hududlari obodonlashtirildi. Mirzo Ulug‘bek tomonidan qurdirilgan madrasa ta‘mirdan chiqdi. Ansambl atrofi ko‘kalamzorlashtirilib, G‘ijduvon shahrini markazida go‘zal xiyobon tashkil etilgan³.

Xojaiy Jahon nomi bilan mashhur. Uning tarjimai holiga bag‘ishlab noma‘lum muallif yozgan "Zikri voqioti Xo-jaiy Jahon Abdulxoliq G‘ijduvoniyo‘z" asarining 1717 yilda ko‘chirilgan nusxasi O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi Sharqshunoslik institutida saqlanmoqda. 9 yoshida Qur‘onni yod olgan. 10 yoshidan boshlab, darvishlarning zikrlarida faol ishtirok etgan. Buxorolik ilk ustoz Imom Sadriddindan tafsir ilmini o‘rgangan. 22 yoshida Yusuf Hamadoniyo‘z bilan uchrashib, uning muridiga aylanadi. O‘zini ibodatu riyozatga mashg‘ul tutib, butun hayoti davomida 5 asar bitgan.

Xoja Abdulxoliq G‘ijduvoniyo‘zning tasavvuf tarixidagi buyuk xizmati yangi bir tariqatga asos solgani bilangina belgilanmaydi. Xojagon tariqati vositasida u tariqatni Muhammad payg‘ambar sunnatiga muvofiqlashtirdi, uni turli bid‘atlar va botil qarashlardan tozaladi. Shariatga amal qilish, undan chekinmaslikni asosiy qoidaga aylantirdi. Tarkidunyochilik va xilvatni rad etib, jamoat bilan birga bo‘lishni shart qilib qo‘ydi. O‘lloh muhabbati deb dunyodan kechmaslikka da‘vat qildi. Luqma halolligi - har kim o‘z mehnati bilan kun ko‘rishi zarurligini tariqatning asosiy talabi qilib belgiladi. Bu tariqat taqvo deb haddan oshishni ma‘qullamaydi. Axloq masalasi qat‘iy qilib qo‘yildi. Bularning barchasi tasavvuf taraqqiyotida muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Xojagon-naqshbandiya real hayotiy shart-sharoitlar, insonning mavjud imkoniyatlariga asoslanganligi uning hamma zamonlar va barcha tabaqalar talabiga javob beradigan zamini mustahkam tariqat ekanligidan dalolat beradi. Shariat andozasiga solingan, bid‘at va nuqsonlardan xoli Abdulxoliq G‘ijduvoniyo‘z yo‘lining

³ <https://ziyoratga.uz/uz/kompleks-abduholik-gizhduvani-1-pir>

asrlar davomida tariqatda hujjat va barcha guruhlarda maqbul, deb e'tirof etib kelinayotgani va Turkiston, Eron, Afg'oniston, Hindiston, Turkiya, Iroq, hatto Shimoliy Afrikada keng tarqalgan xojagon-naqshbandiya tariqatining hozirgi kunda ham dunyoning ko'pgina mamlakatlarida faoliyat ko'rsatayotganligining sabablari shunda.

Abdulxoliq G'ijduvoni ustoz Yusuf Hamadoni ta'limotini har tomonlama kengaytirib va chuqurlashtirib, xojagon tariqatining 8 rasha-qoidasini ishlab chiqdi (Keyingi tadqiqotlarning guvohlik berishicha, bu rashhalarning dastlabki to'rttasi Yusuf Hamadoniya tegishli.): hush dar dam, nazar bar qadam, safar dar vatan, xilvat dar anjuman, yodkard, bozgasht, nigohdosht, yoddosht.⁴

Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni tasavvuf olamida mashhur ko'plab shogirdlar tarbiyalab yetishtirgan. Uning vafotidan keyin xojagon tariqati Xoja Orif Revgariy (Mohitobon), Xoja Mahmud Anjir Fag'naviy, Xoja Ali Romitaniy, Xoja Muhammad Boboyi Samosiy, Xoja Sayyid Mir Kulol Buxoriy, Xoja Bahouddin Naqshband kabi o'z zamonasining dongdor shayxlari tomonidan davom ettirilgan va keng shuhrat qozongan.

Abdulxoliq G'ijduvoni o'z ta'limotini va'zlari orqali targ'ib qilish bilan kifoyalanmay, bir qator risolalar ham yozgan. «Odob tariqat» («Tariqat odobi»), «Risolai sohibiya» («Do'stlik risolasi»), «Az guftori Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni» («Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni ba'zi so'zlari»), «Risolai shayx ush-shuyux hazrati Yusuf Hamadoni» («Shayxlar shayxi Hazrati Yusuf Hamadoni risolasi») asarlari shular jumlasidandir.

Abdulxoliq G'ijduvoni tasavvufiy risolalaridan tashqari, go'zal so'fiyona ruboiylar ijodkori sifatida ham ma'lum va mashhur. Lekin shayx-shoirning badiiy ijod namunalari bizgacha to'liq yetib kelmagan. 1994 yili Tehronda chop etilgan «Ruboiynoma» to'plamidan uning 8 ta ruboiysi o'rin olgan. Xojaning «Vasiyatnoma»sida uning 4 ta ruboiysi keltirilgan. Yaqinda bosmadan chiqqan «G'ijduvoni ilm ahllari xotirasida» risolasida ham uning 5 ta ruboiysi nasriy tarjimai bilan berilgan. Ulardan 2 tasini biz boshqa manbalarda uchratmadik. Biz ushbu 15 ruboiyni tarjima qilib, aziz o'quvchilar e'tiboriga havola etishni lozim topdik. Mazkur ruboiylar yetuk tariqat pirining she'riy salohiyati ham baland bo'lganligidan dalolat beradi.

Abdulxoliq G'ijduvoni mazkur yetti piring birinchisi sanalib, Xojagon tariqati asoschisidir. Keyinchalik Orif Revgariy, Mahmud Fag'naviy, Ali Romitaniy,

⁴ <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/jahon-she-riyati/fors-tojik-she-riyati/abdulxoliq-g-ijduvoni-1103-1179>

Muhammad Boboi Samosiy, Sayyid Amir Kulol bu ma'naviy yo'nalishni davom ettirib, Bahouddin Naqshband uni yuksak bosqichga olib chiqqan. Shu bois bu tariqat naqshbandiya nomi ostida tanilgan. Qo'shni mamlakatlar, g'arbiy va janubiy Sharq davlatlari, hatto butun dunyoda bu aziz avliyolar qadamjolarini kelib ko'rish istagidagilar ko'p.

Shu yerda mazkur ziyoratgohlarda amalga oshirilgan va davom etayotgan ta'mirlash, obodonlashtirish ishlari haqida ma'lumot berildi. Shavkat Mirziyoyev bu maskanlarni obod qilish bilan birga «Yetti pir» haqida kitob yaratish, ularning ilmiy merosini targ'ib etish zarurligini ta'kidladi. Bunday ma'naviy xazina boshqa hech qayerda yo'q. Bu xazinani mukammal o'rganish, odamlarga, yoshlarga oson tilda yetkazish kerak. Maqsadimiz — yoshlarimiz o'zimizning allomalarga ergashsin, merosini bilsin, ular bilan faxrlansin.

Islom hamkorlik tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti — ISESCO tomonidan Buxoro shahri 2020 yilda Islom madaniyati poytaxti deb e'lon qilindi.⁵

XO'JA ABDULXOLIQ G'IJDUVONIY AYTGANLARIDAN

Ey, mening o'g'ilginam, senga nasihat qilayin, taqvo (parhezgarlik)ni o'zingga shior qilib ol, ibodat vazifalarini doimo bajar. O'z holatingni har doim kuzatuvchi bo'l. Haq taolodan doimo qo'rquvda bo'l. Xudoi taoloning, Rasulullohning, otananing va barcha mashoyixlarning haq-huquqlarini ado qiluvchi bo'lki, bu xislatlar bilan Haq taoloning roziligiga musharraf bo'lursan.

* * *

Xoh oshkora bo'lsin, xoh pinhona bo'lsin, xoh Qur'onga qarab bo'lsin, xoh yoddan bo'lsin, Qur'on o'qishni aslo tark qilma. Qur'onni fikr bilan, qo'rquv va yig'i bilan o'qi. Barcha ishlarda Qur'onga ruju' qilgilki, Qur'on xalq uchun Haq taoloning hujjatidir.

* * *

Ilm qidirishdan bir qadam ham uzoqlashma, fiqh ilmi va hadis ilmini o'rgan. Taqlidchi so'fiylardan uzoq bo'lginki, ular din yo'lining o'g'rilaridir va musulmonlarni yo'ldan uruvchidirlar.

* * *

Hamisha sunnatga amal qil, o'tmishdagi ulug' ulamolarning mazhab (yo'llar)idan yurginki, har qanday bid'at makruhdir. Yoshlar va ayollar bilan doimiy suhbatda bo'lma. Bid'atchilar va boylar bilan ulfat bo'lmaginki, ular seni dindan

⁵ <https://www.gazeta.uz/oz/2019/03/29/gijduvoniyy/>

ayiradilar. Suhbat qursang, faqirlar bilan qur, o'z yuqingni o'zing ko'tar, halol yeginki, halollik yaxshiliklarning kalitidir. Haromdan qochginki, aks holda Haq taolodan uzoqlashasan... Halol yeginki, bundan ibodatning halovatini topasan...

* * *

Yaxshi nomga ega bo'lay desang, nom chiqarma. Nafsing xor bo'lishi uchun ko'p safar qil. Mashoyixlarning hurmatini joyiga qo'y...Birovning maqtoviga uchma. Birov yomonlasa, xafa bo'lma. Xalqning maqtashi yoki yomonlashi sen uchun befarq bo'lsin. Xalq bilan chiroyli muomala qil. Doimo adab saqla. Barcha holatda yaxshiga ham, yomonga ham lutfu marhamat bilan muomala qil.

(“Tariqat odobi” risolasidan)

* * *

Aslida zuhd shundayki, dunyoning tamomi moli uning qo'lida bo'lsa ham, dilida molu dunyoga zarracha mehr qo'ymaydi. Bunday kishi yetuk kishidir. Uning moli dindur.

* * *

So'radilarki, bemor dilning davosi nima? Shayx — Oллоh uning ruhini muqaddas qilsin—buyurdilar: “Uning davosi shuki, ulamolarning suhbatiga intiladi. Ularning xizmatida turadi. Ularning aytganini qabul qilib, mashoyixlar huzurida bo'ladi. Shundagina uning dilidan dunyoga bo'lgan muhabbat ketadi”. Rasululloh aytadilar: “O'lim kelmasidan avval unga tayyorgarlik ko'ringlar”.

* * *

Rizo — bu shodlikdir. Ya'ni Haq taolo tomonidan neki balo va kulfat yetsa, bunga xushnud bo'ladi. Va ko'nglimiz bu balolarga qarshi e'tiroz qilmaydi, chunki balolar do'stdan kelgandir.

* * *

Dil zikrining to'rtta sharti bor: birinchisi shuki, shayx qaysi tartibda o'rgatgan bo'lsa, shu tartibda aytadi. Natijada “Azkurkum” (Sizlarni yodlayman) so'zining gulidan meva hosil bo'ladi. Ikkinchisi shuki, luqmada ehtiyot bo'ladi, shubhali luqma dilni qoraytiradi, qoraygan dildan esa zikr hosili chiqmaydi.

* * *

Bilginki, dil ibodati muhabbatdir. Chunonchi, Haq taolo buyuradi: “Agar sizlar Allohni sevsalaringiz, bas, menga tobe bo'linglar, shunda Alloh ham sizlarni sevadi”. Rasululloh aytadilar: “Kimki Allohning rasulini sevsa, Alloh ham uni sevadi”.⁶

⁶ <https://kh-davron.uz/kutubxona/islomiy-adabiyot/tasavvuf/xoja-abdulxoliq-gijduvoni-yogitlari.html>

Ma'naviyatimizning tafakkur xazinasiga G'ijduvoniya hadya etgan g'oyalar, asos solgan tariqati va asarlari bugungi milliy istiqlol mafkuramizning muhim ildizi hamda manbalaridan, desak, mubolag'a bo'lmaydi. Xoja Abdulxoliq G'ijduvoniya ta'limoti jahoniy shuhrat qozonishiga sabab uning umumbashariy mohiyat kasb etganidadir. G'ijduvoniya tariqati solikni jamiyatdan tamoman ajralib qolmasdan, tavakkul ixtiyor etib, xalq bilan birga bo'lish va o'z kuchi bilan halol mehnat qilishga da'vat etadi. Ushbu ta'limot talabi shundayki, solik mehnat jarayonida, suhbat va safarda "zohiran xalq birla, botinan Haq birla" bo'lib, o'z tirikchiligi ta'minotini boshqalardan tilamay, o'z harakati bilan qo'lga kiritin. Bu eng halol va hurfikr maslak edi. Uning shartlariga shoh ham, darvesh ham rioya etish imkoniga ega bo'lgan. Bu ta'limot o'z mohiyatida dunyoviylik bilan ilohiylikni muvofiqlashtira olgan. Milliy istiqlol mafkuramizdagi "Dunyoviylik — dahriylik emas" g'oyasi o'z ildizlari bilan ana shu mohiyatga borib bog'lanadi. Mazkur maslakdagi kishilar tirikchilik tashvishlari, san'atu hunar mashg'uloti, dunyo ne'matu mehnatlaridan qo'l uzmagani holda Olloh bilan do'stlashish baxtiga muyassar bo'lganlar. Xojagon-naqshbandiya ta'limoti shu jihatlari bilan xalqqa yaqin tarzda shakillangan, elning barcha toifayu tabaqalari orasida keng yoyilgan, jahonshumul mohiyat kasb etgan.

XULOSA

Xoja Abdulxoliq G'ijduvoniyaning ko'ngil zikri juda katta tarbiyaviy, ma'rifiy, insonparvarlik mohiyatiga ega. Avvalo, u so'fiyani xo'jako'rsincha, namoyishkorona "taqvodorlik"dan saqlaydi. Ko'ngil zikri riyodan xoli ekanligi bilan ham ahamiyatli. Ikkinchidan, hufya zikr eng samimiy va oliy muhabbat ko'ngilda kamol topishini ta'minlaydi. Uchinchidan, zikri xafiy inson ko'nglini eng mo'tabar sajdagoh darajasida ilohiylashtiradi. Chunki Olloh ko'ngil zikriga moyil har bir inson qalbida yashaydi. G'ijduvoniyaning ko'ngil zikri milliy istiqlol mafkuramizdagi "Olloh qalbimizda, yuragimizda" g'oyasi bilan hamnafasdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://kh-davron.uz/kutubxona/islomiy-adabiyot/tasavvuf/xoja-abdulxoliq-gijduvoniya-ogitlari.html>
2. <https://www.gazeta.uz/oz/2019/03/29/gijduvoniya/>
3. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/jahon-she-riyati/fors-tojik-she-riyati/abdulxoliq-g-ijduvoniya-1103-1179>
4. Xazrat Bahouddin Naqshband books.google.uz
5. <https://ziyaratga.uz/uz/kompleks-abduholik-gizhduvani-1-pir>

6. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Naqshbandiya>
7. Samatov K. Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society //Theoretical & Applied Science. – 2016. – №. 2. – С. 175-179.
8. Samatov, Khurshid. "Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society." Theoretical & Applied Science 2 (2016): 175-179.
9. Samatov, K. (2016). Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society. Theoretical & Applied Science, (2), 175-179.
10. Ulmasjonovich, Khurshid Samatov. "Mystical and philosophical foundations of human interaction." (2021).